

SÖYLENCE AŞKLARIN ESERİ: MİHRİMAH SULTAN CAMİ (*)

Hakkı Kaya Ocakaçan
EMO İstanbul Şubesi

Onca aklıselim sahibi insan, Mihrimah Sultan Camisi deyince hemen bir aşk hikâyesine girişip değişik tonlarda Sinan ile Mihrimah aşkını anlatıyor. Kimi çekingен bir tutumla kimisi ise tüm tarihi gerçekleri bir yana bırakıp ballandıra ballandıra yazmakta. Konu ile ilgili "belgesel" bile hazırlanmış. Hani belge olmadan nasıl belgesel olur diye sormayın sakın. Konu aşk olunca belgeye falan da ihtiyaç kalmıyor. Hele konu Mihrümah olunca aya bak, güneşe bak çek belgeseli...

Bu konuda yazılmış bir roman da var adı "İki Cami Arasında Aşk". Hani romana gerçek hikâye diye bakamayacağımız için sözüm yok ama şu belgesel denen hikâyelerdeki anlatımlara bir göz atalım derim.

Özetle iddia şu:

Mihrimah (doğrusu Mihrümah ama dilimize Mihrimah diye oturmuş) Farsça'da ay ve güneş demek. Kanuni ve Hürrem'in biricik kızı. 17 yaşına gelince evlendirilmek isteniyor. İki talibi var. Birisi Diyarbekir Valisi Rüstem Paşa, diğeri ise Mimarbaşı Koca Sinan. Sinan'a vermiyorlar Mihrimah'ı. O da aşkını sanatına döküyor, iki cami yaptırtmıştı Mihrimah, Sinan'a. Yerini sorunca da "sen seç demiş" Osmanlı Sarayının en zengin kadını ne de olsa. O da birincisini Üsküdar'a yapmış ve öyle bina etmiş ki; caminin görüntüsü etekleri yerleri süpüren bir kadını andırıyormuş. Diğeri de Edirnekapi'ya yapmış. Çünkü 21 Mart'ta gece ile gündüz eşitlenince, Üsküdar Mihrimah'ın ardından ay doğarken aynı anda Edirnekapi Mihrimah'ta güneş batıyormuş. 21 Mart ise Mihrimah'ın doğum günüyümü.

Uyduranlar iyi uydurmuş ve bu konu romanlara girmiş. Dediğim gibi hikâyelere sözüm yok ama bu konuda birkaç gerçeği ele alıp Edirnekapi Mihrimah Sultan Camisinin yer seçimi konusunda birkaç açıklama yapmak gerek.

Yukarıdaki hikâye ne yazık ki gerçek değil. Rüstem Paşa, talip değildir kıza. Kanuni, bizzat Rüstem'i seçer. Mimar Sinan konusunda en kapsamlı ve güvenilir kaynak olan Gülru Necipoğlu hocamız Sinan Çağı adlı eserinde olayı şöyle anlatıyor:

"Mihrimah 1539'da on yedisindeyken, en küçük kardeşleri Bayezid ve Cihangir'in sünnet düğünü sırasında, üçüncü vezir Rüstem Paşa'yla evlendirildi. Boşnak paşa ile 1554'te Kapudan-ı Derya olarak ölen kardeşi Sinan'ın (bu Sinan Paşa Beşiktaş'ta Meydanı'ndaki caminin banisidir. O cami de yine bir Sinan yapısı. HKO), domuz çobanlığı yaptıkları Saraybosna yakınlarındaki bir köyden devşirildiğine inanılır. Rüstem sarayda iç oğlanyken, efendisinin elinden düşen bir eşyayı alıp getirmek için merdivenlere koşan diğer gılmanların tersine, pencereden korkusuzca atlaması üzerine Sultan Süleyman'ın dikkatini çekmiştir. Daniello de Ludovini (1543), kışanç Veziriazam İbrahim Paşa'nın, sarayda Başımrahorluğa yükselen Rüstem'in zekasına

EDİRNEKAPİ, AYVANSARAY KARIYE KÜLTÜR GEZİSİ YAPILDI

Şubemiz Sosyal İşler Komisyonu tarafından düzenlenen ve rehberliğini üyemiz Hakkı Kaya Ocakaçan'ın yaptığı 'Edirnekapi, Ayvansaray Kariye Müzesi' kültür gezisi 16 Ekim 2016 Pazar günü yoğun bir katılımı ile gerçekleştirildi. Bu gezi kapsamında Edirnekapi'daki Mihrimah Sultan Camisi de görülen yerlerden biri oldu.

hayran olan ve sık sık tavsiyelerini dinleyen Sultan Süleyman'dan uzaklaştırılması için Diyarbakır beylerbeyliğine atanmasına sebep olduğunu söyler. Mustafa Ali'ye göre, Enderunda hizmet ettiği sırada, yakışıklılık açısından orta halli olan Hırvat asıllı Rüstem'in üstün zekasını, sadakatini, edep ve hayasını, dindarlığı, azimliliği ve perhizkarlığını gözlemleyen padişah, onu veziriazam ve damad edinmeyi aklından geçirmeye başlamıştı:

"Oysa Hürrem Sultan kızını, daha yakışıklı olan Kahire'deki Mısır Beylerbeyi Davud Paşa'yla (g.d. 1538-49) evlendirmek sevdasında idi. Bu nedenle sarayın hekimbaşısını, o dönemde Diyarbakır beylerbeyi olan Rüstem Paşa'nın cüzzama müptela olduğu söylentisini yaymaya kışkırttığı rivayet edilir. Diyarbakır'a fermanla gönderilen bir saray hekimi iddianın asılsızlığını, paşanın üzerinde bit bularak ispatladığında 'ikbal biti' (kehle-i ikbal) onun Mihrumah'la evlenmesindeki engeli kaldırarak, 1541'de İkinci Vezaret derken 1544'te Veziriazamlık rütbesine hızla yükselmesini sağladı." (Sinan Çağı İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları sf.398).

Görüldüğü gibi Mimarbaşımızın adaylığından hiç söz edilmiyor. Necdet Sakaoğlu'nun "Bu Mülkün Kadın Sultanları" ve M.Çağatay Uluçay'ın "Padişahların Kadınları ve Kızları" (Türk Tarih Kurumu Yayınları) eserlerinde de hikâye aşağı yukarı böyle. Sinan'ın talipler arasında olduğunu söyleyen onlarca yazıya ve belgeye baktığımızda bu konuda tek bir kanıt dahi yok. Çünkü işin gerçeği taliplerin arasında Sinan yok.

Bu bit hikâyesi de oldukça ilginç. Bit cüzzamlılarda yaşayamazmış. Diyarbakır'a giden saray doktoru biti gerçekten görmüş mü, orası pek belli değil ama bu konu şiirler de bile işlenmiş ve sonrasında da bir deyiş ola gelmiş:

"Olacak bir kişinin bahtı kavi, talihi yar

Kehlesi dahi mahallinde anın işine yarar"

Ne yazık ki dizinin şairi belli değil. Anlayacağınız gibi kehle, bit demek.

MİHRİMAH: Ay ve Güneş

Bu arada 21 Mart'taki güneş batarken ayın doğması konusuna gelince, bu konuda da sanırım gerekli cevabı M. Çağatay Uluçay veriyor:

"Mihrimah Sultan, Kanuni Sultan Süleyman'ın Hürrem Sultan'dan doğan kızıdır. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber 1522 yılı olarak kabul edilmektedir" (a.g.e. sf. 38).

Yine Sakaoğlu da;

“MİHRÜMAHSULTAN (d. İstanbul, 1522–ö. İstanbul, 25 Ocak 1578) Hadikat-ül-cevami de babasının sağlığında Hicri 954'te (M 1557) öldüğü yazılıdır. Onu Kanuni'nin tek kızı gösteren Sicil-i Osmani'de de ölümü için Hadika'daki 1557 yinelenmiştir ki yanlıştır. Kanuni Süleyman ile Hürrem Sultanın kızı, II. Selim'in öz ablası, veziriazam Rüstem Paşa'nın eşi olan Mihrümah'ın doğum tarihini de 1524 veren kaynaklar vardır. Ancak II. Selim'in de 1524'de doğmuş olması, bunun yanlışlığını gösterir. Yeğeni III. Murat'ın padişahlığında Hala Sultan namıyla ünlenen Mihrümah'ın adı “Ay ve güneş” anlamında olup Mihr-mah, Mihrimah yazılışları doğru değildir. Osmanlılarda, İstanbul'daki ilk büyük “haseki” külliyesini annesi Hürrem'in yaptırmaya koşut, Mihrümah da padişah kızları arasında İstanbul'a iki külliye birden kazandırmasıyla ilk sıradadır.” (a.g.e. sf 187)

Gördüğümüz gibi Mihrümah'ın doğum yılında dahi tam bir anlaşma yok, 21 Mart'ta doğduğunu ise sanırım internet tarihçileri uydurmuş durumda ne yazık ki.

Yukarıda anlatılan uydurma hikayenin farklı versiyonlarında iki ek iddiayı da görebilirsiniz. Bunlardan birisi Edirnekapi'daki caminin tek minareli olmasının nedeni Mihrümah'ın naifliğine bağlanması. Diğer de Mihrümah'ın Sinan ile savaş alanında karşılaşması.

İlk iddianın diğerleri gibi hiçbir dayanağı yok. Gönüller öyle olmasını istemiş. Ancak bu konuda bildiğimiz gerçek şu: Rüstem ve Mihrümah, şehzadeler arasındaki taht kavgasında Selim'e karşı açık bir şekilde diğer kardeşi Bayezid'i desteklemiştir. Her ne kadar Mihrümah, tahta çıkan Selim'e kendi servetinden 50.000 altın borç vererek, ulufe dağıtımı için Hassa hazinesinin açılmamasını sağlayarak arayı düzeltmeye çalışmışsa da, iki kardeşin arası

hep nahoş olmuştur. Üsküdar'daki caminin iki minareli olması iznini babası Kanuni'den almış olan Mihrümah'ın, kardeşi Selim'den Edirnekapi için bu izni alması öyle pek de kolay değildi. Yani bu tek minare işi naiflikten ziyade güç meselesi gibi.

Mihrümah'ın savaş alanına gitmesi ise gerçekten bir fantezi. Yıldırım Bayezid'in Ankara Savaşını kaybetmesi ile yanında götürdüğü haremünün Timur'a esir düşmesi ve köle muamelesi görmesinden sonra hiçbir Osmanlı Sultan'ı savaşa

giderken haremmini yanında götürmedi. Tabii kızını da.

Diyelim ki başka yerde karşılaşp görüştüler, aşık oldular. Tarihimizi “Muhteşem Yüzyıl ” dizisinden öğrenince bu bize ne kadar da normal geliyor. Ancak acaba gerçekte yaşam öyle miydi? Kadınlar ve erkekler rahatça birbirleri ile görüşebiliyorlar mıydı o yüzyılda?

Bu konuda Mihrümah ile ilgili anısını aktaran İspanyol bir doktorun anlatımına bakalım. Kitabın ismi “Pedro'nun Zorunlu İstanbul Seyahati”. Güncel Yayınları tarafından basılmış. 3. Baskısı 2002'de. Ne yazık ki şu an bulmak biraz zor ama o günkü yaşantıyı merak eden herkese bu kitabı bulup okumasını tavsiye ederim. Yazarımız, aslında kürekten kurtulmak için doktor olduğunu söyleyen bir esir. Bu yalanı onun hayatını kurtarıyor ve üç yıl kadar Rüstem Paşa'nın kardeşi Kaptan-ı Derya Sinan Paşa'nın doktorluğunu yapıyor. Kaçıp İspanya'ya gittikten sonra da İstanbul yaşantısını anlattığı bir kitap yazmış.

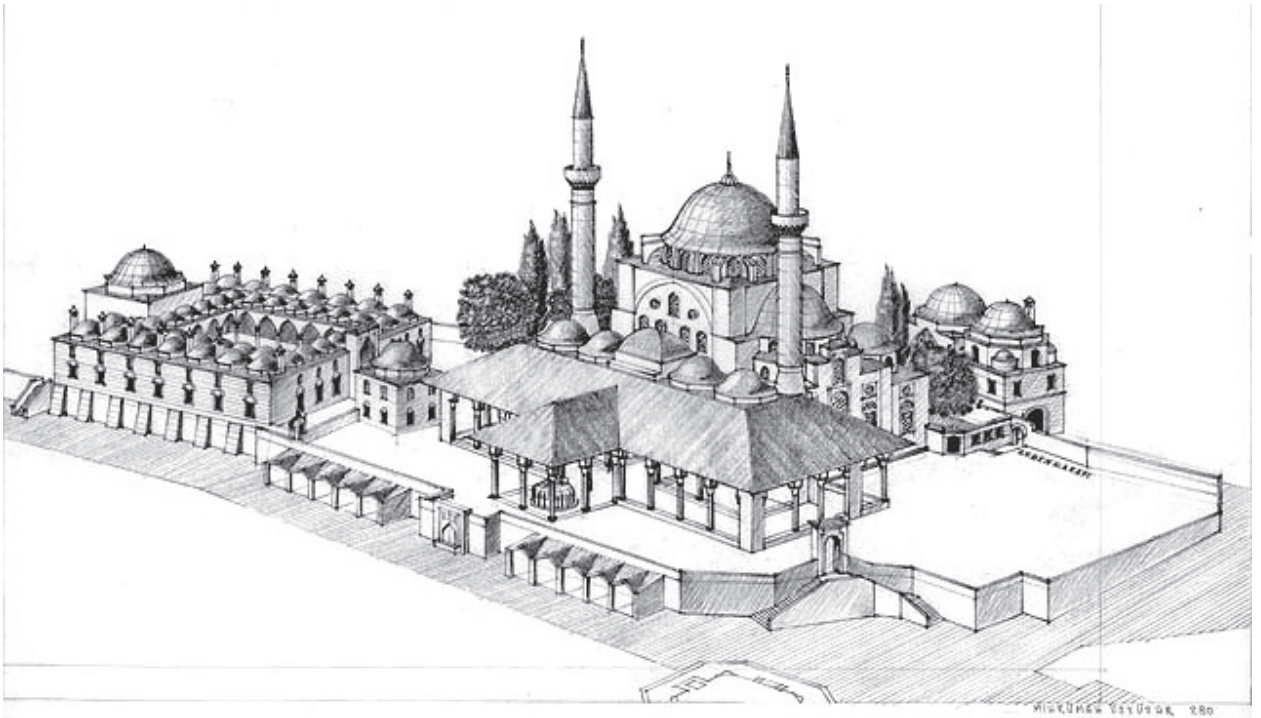
Pedro'nun Mihrümah Sultan'a Bakması

PEDRO-Paşa konağa taşındıktan az sonra, Büyük Senyör'ün ağır hasta olan kızına bakmak, bana düştü. Hasta, kendisine bakan hekimlerin hiçbirisinden fayda görmeyince, beni çağırdılar ve Allah'ın izniyle, iyi oldu.

MATA-Başından geçenlerin en önemlisi bu olduğu halde, sanki hiçbir şey değilmiş gibi anlatıyorsun. Baktığın, Senyör'ün öz kızı mıydı?

PEDRO-Eveet. Hem bu işi benim elime bırakan, kendisine en çok tutunan ve kendisini en çok seven bir kimseydi.

MATA-Bu şansa nasıl erdin?

PEDRO-Anlatayım. Hastanın kocası Rüstem Paşa hekimlerin tavsiyesinden memnun kalmadığı için, dört ay görmediğim Sinan Paşa beni çağırttı. Yanına vardığımda, makamında bayağı bir kral gibi oturan Paşa, şu ve bu rahatsızlıkları geçiren bir kadın için beni çağırttığını söyledi. Bir kere görelim, gereğini yaparız, dedim. Görmek olmaz deyince, ben de, idrar ve nabız yoklamasına girişmeksizin hiçbir şey yapamayacağımı, kesin olarak anlattım. Hazır bulunan kimselerin sözlerimi tasvip ettiklerini gören Paşa, beni işlemeli bir yastık üzerine ve ayaklarının ucuna oturup bir tercüman vasıtasıyla diller döktükten, hatta başı üzerinde yerim olduğunu söyledikten sonra, kendisinin ve kardeşinin varlıklarının, hep, hastaya bağlı bulunduğunu, o ölürse mahvolacaklarını açıklayarak, elimden geleni esirgemememi istedi ve beni azat edeceğini ilave etmeyi de unutmadı. Karşılık olarak, bana yaptığı iyiliklerden dolayı ellerinden ve ayaklarından öptüğümü, fakat azat olmak istemediğimi, çünkü serbest kalırsam kendisi gibi bir destekten mahrum kalacağımı ve emirlerini yerine getirmek için bütün gücümle çalışacağımı, söyledim. Verdiğim bu karşılık üzerine, beni kardeşinin konağına yolladı. Anlayışlı bir kimse ve bütün Türkler gibi kıskanç bir koca olan Rüstem Paşa, bilgilerimi denemek için benimle bir konuşmada bulunduktan sonra, o da, hasta ile görmeden meşgul olup olamayacağımı öğrenmek istedi. Ben diretince, Sultan'a haber salarak, kardeşinin kölesi tarafından muayene olunmaya müsaade eder mi, diye sordurdu. İleride, Türklerin adetlerinden bahsederken de anlatacağım gibi, kocalarla karılar ayrı ayrı yerlerde oturduklarından, cevabı biraz beklemek gerekiyordu. Bu bekleme esnasında, benimle mukayeseli bir münakaşaya girişti. Konuşmamızda benim kralı üstün tuttuğumdan ürkerek, 'Burada biz hepimiz kuluz' deyip lafı kesti. Sultan'dan muvafakat cevabı gelince, birlikte yanına gittik. Hastanın döşeğine yaklaştığım vakit, bir elinden başka her tarafının

sırma işlemeli bir çarşafı örtülü bulunduğunu gördüm. Uzatılan bir havluya ellerimi sildikten sonra nabzını yokladım. Kocasının bu kadarla yetinmemi istediğini sezdimse de aldırmadım ve tercümanın yardımına başvurmadan, becerebildiğim kadar Türkçe geveleyerek, 'Öbür elini de ver sultan' dedim. Açık bulunan eli çekip öbür eli çıkarırken beni gözetlemek için örtüyü biraz açtığında kocası, ben eli yoklar yoklamaz ayağa kalkarak, 'Gidelim artık, oldu, tek bir el bile yeterdi' dedi. Ben, bir yandan sultanı görmek arzusunun kapılarak, bir yandan da giriştiğim işin icabı olarak, soğukkanlılıkla, hastaya, gene Türkçe 'Dilini çıkar Sultan' dedim. İstemeye istemeye yatan ve zannımca benimle konuşmayı arzu eden hasta, kocasına doğru bayağı hiddetle bakıp 'Ne çıkar, kafir değil mi?' diyerek, örtünün altından başını ve kollarını çıkardı ve biraz sıkıntı ile dilini gösterdi. Hareminin kesin tutumu karşısında, kocası sesini çıkaramadı. Bu münasebetle şunu da bilin ki, Müslüman olmayanlara pek aldırılmazlar ve onlardan pek kaçınmazlar." (a.g.e. sf. 43-44)

Eh Pedro'yu dinledikten sonra Sinan ile Mihrimah'ın hangi şartlarda karşılaşmış ve nasıl aşık olduklarını varın siz hayal edin.

Bu aşk hikayesi tümüyle masal ama bu Edirnekapi Mihrimah Camisinin muhteşem estetiğinden hiçbir şey eksiltmiyor. İyisi mi siz yine de Mihrimah Sultan Cami'ni gezip o aşkları hayal edin. Pedro'yu da okumayı unutmayın.

(*) Son gezilerimizden birini, EMO İstanbul Şubesi'ne üye meslektaşlarımızla birlikte Edirnekapi'daki Mihrimah Sultan Camisine yaptık. Geziye katılamamış olanlar için dergiye bir özet yapmam istenince doğrusu neresinden başlayacağımı bilemedim. Hiçbir görsel aslının yerini birebir tutmayacağı gibi hiçbir yazı da gezinin yerini tutamaz. Birebir ne anlatsam diye düşünürken internette bir göz gezdirince yazacaklarımın konusu kendiliğinden çıktı ortaya.